

Anelė Butkuvienė „Garsios Lietuvos moters“

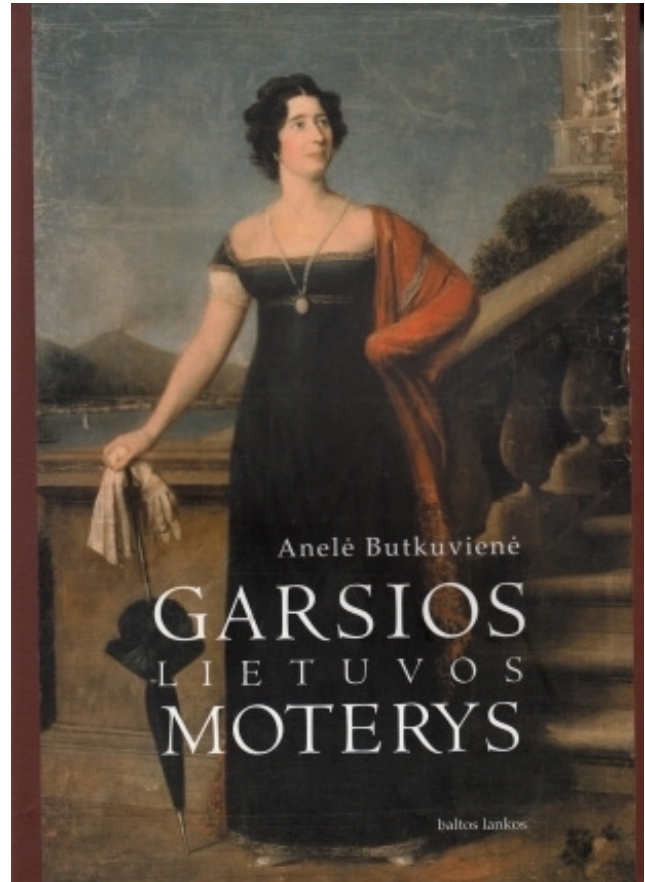
Parengė Gintautė ŽEMAITYTĖ

2007 m. Vilniuje „Baltų lankų“ išleistą knygą „Garsios Lietuvos moterys. XIV–XX a. pirmoji pusė“ dar kartą atsiversti paskatino ne tik 2022-aisiais minima jos autorės 80 metų gimimo bei 5 metų mirties sukaktis, bet ir labiau nei kada nors anksčiau Lietuvoje kilusi diskusija, ar tikrai mūsų valstybės istorijoje nebūta moterų, kurias verta minėti tarp žymiausių šalies valstybės ir politikos veikėjų, įtraukti į bendrojo ugdymo mokymo programas ir kt.

A. Butkuvienė, rengdama šią knygą spaudai, neturėjo tikslo atsakyti į minėtos diskusijos metu šiandien kylančius klausimus. Ji į knygą įtraukė tas iškilų Lietuvos moterų biografijas, kuriomis pati anksčiau domėjosi, apie kurias buvo surinkusi daug anksčiau mažai kam žinotos informacijos, paskelbusi straipsnių periodikoje, apie kurias skaitė pranešimus konferencijose, kalbėjo paskaitose ir kt.

Kas tos moterys, apie kurias autorė rašo knygoje? Pirmiausia tai svarbų vaidmenį šalies gyvenime atlikusios Lietuvos valdovų ir kitų didikų žmonos, dukros bei kitos moterys iš jų artimiausio rato. Tai iš Palangos krašto kilusi kunigaikštienė Birutė, Lietuvos valdovų Gedimino ir Kęstučio dukterys, Vytauto Didžiojo žmona Ona, Sofija Vytautaitė, karalių dinastijos pradininkė Sofija Alšėniškė Jogailienė, karalienė Bona, Barbora Radvilaitė, karalaitės Izabelė, Sofija, Kotryna, Ona Jogailaitė, Sofija Vnučkienė ir Sofija Chodkevičienė, kunigaikštytė Liudvika Karolina Radvilaitė, Marija Kosakovskienė, garsioji karžygė Emilija Pliaterytė, Teklė Valentinovičiūtė Zubovienė Šuvalova, Marija de Neri Oginskienė, Olga Kalinovskytė Oginskienė.

Kitą A. Butkuvienės knygos tekstų dalį sudaro straipsniai apie kūrėjas, mūzas, bei iškilų menininkų pagalbininkes. Tai pasakojimai apie talen-

Anelės Butkuvienės knygos „Garsios Lietuvos moterys“ viršelis (apipavidalintoja Asta Puikienė). Viršelyje – Marijos de Neri Oginskienės portretas (dail. Dominykas Palegrinis). Portretas saugomas Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje

tingąją Nesvyžiaus šeimininkę Uršulę Prancišką Radvilienę, pirmąją Lietuvos teatro primadoną Marianą Korvelytę Moravskienę, dainininkę Kristiną Gerhardi Frank, Karoliną Kovalskienę ir Ksaverą Deibel, Liudviką Sniadeckaitę, rašytoją Sofiją Tyzenhauzaitę de Šuazel-Gufjė, jos dukterėčią rašytoją Gabrielę Giunterytę Puziniene, poetę Karoliną Praniauskaitę, Eleną Skirmuntienę ir jos dukrą Konstanciją Skirmuntaitę, Apoloniją Dalevskytę Sierakauskienę, Gabrielę Eleonorą Mol-Basanavičienę, Mariją Kosovič Pietarienč, Mariją Rodzevičuvną, Ameliją Artichovič, Valeriją Kraševskienę, Liudviką Didžiulienę-Žmoną.

Keli knygos tekstai skirti moterims, garsėjusioms savo profesine ir visuomenine veikla. Čia rašoma apie Barborą Burbaitę-Eidukevičienę, Juliją Pranaitytę, Jadvygą Teofilę Juškytę, Mariją Piaseckaitę-Šlapelienę, Filomeną Grincevičiūtę, Magdaleną Draugelytę-Galdikienę, Magdaleną Avietėnaitę,

Oną Brazauskaitę-Mašiotienę, Oną Kerpauskaitę bei Javygą Dobrovolskaitę-Tiknienę.

A. Butkuvienė knygą pradeda Viktoro Emilio Franko žodžiais:

„Kiekvienas turi savo ypatingą gyvenimo misiją, konkretų pašaukimą, kurį reikia įgyvendinti. Todėl niekas negali jo pakeisti, niekas negali jo gyvenimo pakartoti. Taigi kiekvieno uždavinys yra toks pat unikalus, kaip ir galimybė jį įgyvendinti.“

Toliau – citata iš Alfonso Nykos-Niliūno tekstų:

„... moterys tiksliau išreiškia ir reprezentuoja būtį; tiksliau suvokia intelektualioms pagavoms neprieinamus realybės aspektus. Moterys giliau mato ir girdi. Ką vyriškas pradras sužeidžia, moteriškas pagydo. Moterys visada yra arčiau. Arčiau gamtos, arčiau daiktų, arčiau tiesos.“

Knygos įžangoje A. Butkuvienė rašo: *„Pasaulio istorijoje moterys ilgus amžius buvo tik Ievos dukterys, prigimtinės nuodėmės šaltinis, žmonijos nuopolio priežastis. Joms buvo skirta tik biologinė priedermė, visose gyvenimo srityse dominavo vien vyrai. Švietimo epochos idėjos, kad žmonės gimsta lygūs ir laisvi, tapo reikšmingiausių Naujųjų amžių dokumentų – JAV Nepriklausomybės deklaracijos (1776), Prancūzijos Žmogaus ir piliečių teisių deklaracijos (1789)– pagrindu. Pamažu išgalėjo demokratijos normos, prabilta ir moterų teisės. [...]“*

Ant knygos paskutiniojo viršelio paskelbtame tekste autorė pažymi, kad *„Dėl istorinių aplinkybių moterų emancipacija Lietuvoje buvo vėlyvesnė nei Vakarų pasaulyje. Istorijos avanscenoje kelis šimtmečius garsėjo tik valdovų ir didikų šeimų moterys– motinos, žmonos, dukterys, viena kita jų tapo mecenatėmis. Nuo XVIII a. antrosios pusės moterų raiškos barai išsiplėtė. Atsiranda naujas moters tipas – kūrėja, aktyvi ir sąmoninga vyrų pagalbininkė. XIX a. pabaigoje pirmosios moterys Lietuvoje įgijo aukštąjį išsilavinimą, užsiėmė profesine veikla, pačios pelnėsi duoną, daug jų dalyvavo tautiniame judėjime. XX a. pradžioje, Lietuvos Respublikos laikais, moterys buvo ypač veiklios: dalyvavo politikoje, buvo šeimų narės, užėmė atsakingus postus, daugelis paliko žymų pėdsaką Lietuvos kultūroje“.*

Knygą „Garsios Lietuvos moterys“ sudaro trys skyriai, atspindintys skirtingą istorinę epochą ir besikeičiantį joje moterų vaidmenį. Pasak autorės,

Lenkijos ir Lietuvos didikė, grafiėnė, vieno žymiausių XVII a. pradžios Lietuvos karvedžio ir valstybės veikėjo Jono Karolio Chodkevičiaus pirmoji žmona, Kretingos pranciškonų vienuolyno ir bažnyčios fundatorė Zofia Mielecka-Chodkiewiczowa) (gimė 1567 m. Lenkijoje, mirė 1619 m. gegužės 18 d. Kretingoje). Dailininkas nežinomas. Portretas saugomas Kretingos Viešpaties Apreiškimo Švč. Mergelei Marijai bažnyčioje

„Kiekviena knygos herojė savo istorinį laikotarpį reprezentavo pagal jo teikiamas galimybes. Rašant naudoti publikuoti ir nepublikuoti šaltiniai, literatūra. Daugeliu atvejų stigo istorinės medžiagos, todėl kai kurių moterų portretai atkurti tik iš kuklių fragmentiškų užuominų šaltiniuose bei literatūroje. Dalis ikonografijos medžiagos publikuojama pirmą kartą. Knygoje stengtasi istorinio fakto tikslumą, autorinės interpretacijos minimalios.“

Tai ne tik pažintinė, bet ir naujiems istoriniams ieškojimams bei atradimams skatinanti knyga, kurią autorė yra dedikavusi savo tėvams. Ją verta vėl ir vėl atsiversti ir skaityti.

Šiame žurnalo numeryje spausdiname A. Butkuvienės straipsnį apie Lietuvos submonarcho, LDK didžiojo kunigaikščio Kęstučio, kurio antroji žmona Birutė buvo žemaitė, kilusi iš Palangos krašto.

Naudota literatūra:

1. *Vikipedija. Laisvoji enciklopedija*: https://lt.wikipedia.org/wiki/Anelė_Butkuvienė-Šidiškytė